

Vida Krisztina:
OLASZORSZÁG ÉS AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG KILÁBALÁSA A VÁLSÁGBÓL
Háttéranyag a 2011. május 26-i műhelyvitához

OLASZORSZÁG

Az Európai Unió negyedik legnagyobb gazdasága jelentősen megsínylette a válságot, a recesszió már 2008-ban megindult, majd mélypontját 2009-ben érte el, amikor a GDP az EU-átlagot is meghaladva 5,2 százalékkal esett vissza. A 2010-es adat már pozitív volt, azonban az 1,3 százalékos teljesítménnyel szemben az idénre jósolt 1, illetve a jövőre jósolt 1,3 százalékos ráta igencsak lassú kilábalásra utal. A gyengélkedő gazdaságban a beruházások még nem érték el a válság előtti szintet, ugyanakkor a trend ismét növekvő, és a tavalyi 19,5 százalékos GDP-arányos beruházási ráta éppen 1 százalékponttal haladta meg az uniós átlagot.

Az áru- és szolgáltatás-export – amely a válság előtt dinamikusán nőtt – 2009-ben látványosan visszaesett, ugyanakkor a tavalyi adat már a 2006-os szintet mutatta, míg idénre a külső kereslet élénkülésének köszönhetően az elmúlt hat év legjobb teljesítménye várható (több mint 460 milliárd euró értékben). Olaszország azonban hagyományosan többet importál (elsősorban energiaszükségletei okán), mint amennyit exportál, így az átutalásokkal együtt is a folyó fizetési mérleg rendre negatív, és rendre meghaladja az uniós átlagot. A GDP arányában kifejezve a deficit 2010-ben 2,1 százalék volt, amely ráta idén várhatóan 3,3 százalékra romlik.

A mikro- és kisvállalkozások által fémjelzett olasz gazdaság húzóereje (a GDP-növekmény forrása) hagyományosan a belső fogyasztás, egyelőre azonban a belső kereslet még stagnál, a hitelezés nem tért vissza a válság előtti szinthez (ami ugyanakkor jótékony hatással lehet a késztermékek importjára és a folyó fizetési mérleg alakulására).

Az olasz gazdaság erőssége versenyképességi szempontból a magas (és a válságot követően ismét javulásnak indult) munkatermelékenység, valamint az egységnyi munkaerőköltség kedvező alakulása (tavaly és idén az ULC csökkenést mutat). További előny a háztartások alacsony eladósodottsága és a pénzügyi rendszer viszonylag stabil helyzete.

Az itáliai gazdaság gyengeségei közé tartozik ugyanakkor az EU-átlagnál jóval alacsonyabb foglalkoztatottság (mintegy 57 százalék 2010-ben), a válság miatt 8 százalék fölé nőtt munkanélküliség (ezen belül a fiatalok aránya közel egyharmad, a hosszú távú állástalanoké pedig közel 50 százalék), a kedvezőtlen demográfiai folyamatok, a makacsul fennmaradó regionális különbségek észak és dél között, valamint az állam aggasztó adósságállománya.

Olaszország már régóta küzd hatalmas államadóssággal, hiszen az euró bevezetésekor a maastrichti kritérium közel dupláját „teljesítette”. Az elmúlt évtizedben sikerült ezt az arányt a GDP 100 és 110 százaléka között tartani, de a válság hatására 2010-ben már 119 százalék volt a bruttó olasz adósságállomány, amely az idén 120 százalék fölé emelkedhet, majd 2012-től várható ismét csökkenő trend. A gigantikus méretű adósság ellenére az országot a legnagyobb hitelminősítők rendre viszonylag kedvezően sorolták be annak gazdasági ereje és az államháztartás relatív stabilitása miatt.

Az államháztartás hiánya az elmúlt évtizedben változóan, de átlagban mintegy 3 százalék körül alakult: az euró bevezetésekor alacsony volt a hiány, amely 2005-re érte el csúcspontját -4,3 százalékkal, majd ismét látványos csökkenésnek indult. A válság ugyanakkor megrengette ezt a visszanyert stabilitást, és a hiány 5,4 százalékot ért el 2009-ben (ami azonban az uniós átlagnál kedvezőbb adat volt).

Az olasz gazdaságpolitika egyik legfőbb feladata tehát a fiskális stabilitás megalapozása és a közpénzügyek fenntartható pályára állítása. A legfrissebb stabilitási program jegyében az olasz kormány már 2012-ben le kívánja szorítani a hiányt a GDP 3 százaléka alá, 2014-ben pedig egyensúly-közelit helyzetet céloz meg. Ennek érdekében a GDP-arányos kiadásokat már több mint 1 százalékponttal lefaragták (és a kamatok nélküli elsődleges egyenleg már az idén többletbe fordul).

Az intézkedések között a következők találhatók. A kiadási oldalon egyebek mellett befagyasztották a béreket a közsférában, korlátozták a létszámbővítést, csökkentették a regionális transfereket, megnehezítették az adóelkerülést, és mérsékeltek a gyógyszerátogatásokat. Emellett érdemes megemlíteni, hogy az elmúlt két évtized során sikerült a nyugdíjrendszert átalakítani, így ez a terület most nem okoz gondot. A kamatkidadásokra pedig pozitív hatással volt a kamatok történelmi mélypontja 2009-2010-ben. A bevételi oldalon mind a közvetett, mind a közvetlen adókból származó jövedelem némi növekedést mutatott, ugyanakkor a kamatadó-bevétel jelentősen visszaesett.

Az olasz kormány a költségvetés rendbetételének zálogát elsősorban a megszorítások folytatásában látja, miközben nem tervez adócsökkentést (ugyanakkor némi könnyítést bevezettek, pl. bizonyos ideig adókat csak jövőre kell befizetni).

A kormány legnagyobb félelme az euróövezet válságának esetleges fertőző hatása (gondoljunk a „PIIGS” elnevezésre, amely kb. egy évvel ezelőtt Itáliát a válság miatt potenciálisan bedőlő országok közé sorolta); legfőbb célja pedig ennek elkerülése. A helyi választásokon épp a napokban elszenvedett vereség ellenére a Silvio Berlusconi vezette jobbközép kormány gazdaság- és pénzügyminisztere egyelőre nem kíván irányt váltani a gazdaságpolitikában, még a népszerűség növelése érdekében sem.

Ami az olasz gazdaság kilátásait illeti, elemzések szerint a foglalkoztatás már nem csökken tovább, és a válságban elvesztett 900 ezer munkahelyből rövidtávon mintegy 300 ezer keletkezhet újra (elsősorban a szolgáltatási szektorban), így a munkanélküliségi ráta 2012-től csökkenésnek indul. A lassan beinduló magánfogyasztás és a megszorítások miatt alig elmozduló közületi fogyasztás relatíve alacsonyan tarthatja az inflációt (amit azonban felfelé módosíthatnak az energiaárak) és a stabil államháztartási helyzet megteremtheti az adósságcsökkentés feltételeit (ugyanakkor az alacsony növekedés nem teszi lehetővé az adósságból való gyors kinövést).

A bizonytalan, de összességében mérsékelt kedvezőnek tűnő folyamatok ellenére azonban egyelőre nem látszik, középtávon mi dinamizálhatná az olasz gazdaságot, hiszen a fellendülő (és elsősorban az euróövezetbe irányuló) export nettó értéke még mindig negatív, az építőipar gyengélkedik, a fogyasztás pedig az említett okok miatt szintén nem válhat húzóerővé a következő években. Ezzel cseng egybe, hogy az olasz fogyasztók bizalmi indexe – egy december-január körüli átmeneti emelkedéstől eltekintve – az utóbbi hónapokban ismét csökkenő trendet mutat, ugyanakkor az üzleti szféra optimistább.

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Az Európai Unió harmadik legnagyobb gazdaságában a recesszió mértéke az olaszhoz hasonlóan alakult: 2009-ben a növekedés -4,9 százalékos volt. A kilábalás üteme azonban kedvezőbb lehet, mivel a tavalyi 1,3 százalék után idénre már 1,7, jövőre pedig 2,1 százalékos GDP-bővülés várható. Ennek ellenére a válság még több területen is érezteti hatását. Az uniós összevetésben amúgy is alacsony bruttó állóeszköz-felhalmozási ráta a válság hatására idén jelentősen elmarad a 2006-os szinttől: a GDP-hez viszonyított 14,2 százalékos brit beruházási adatnál csak a görög és az ír lesz alacsonyabb 2011-ben.

Az export a 2009-es mélypont után idén volumenében már meghaladja a 2006-os szintet, az import azonban várhatóan „hagyományosan” több lesz, mint a kivitel. Ennek ellenére a nettó kivitel prognosztizált növekedésének, valamint az átutalások kedvező nettó pozíciójának köszönhetően a folyó fizetési mérleg javul, és 2012-re egyensúlyba kerülhet. Az előrejelzések szerint továbbá az idén és jövőre is a GDP-növekmény legfontosabb eleme az export lesz, amely mögött a második helyre szorul a megszorítások miatt erőteljesen visszafogott belső fogyasztás.

A brit versenyképesség szempontjából az erősségek közé tartozik a magas (70 százalék körüli) foglalkoztatottság, a viszonylag jó innovációs képesség (a Bizottság eredménytábláján a szigetország az ötödik legjobb a 27-ek között), az egységni munkaadó költség kedvező alakulása (az utóbbi hat évben csak a 2009-es ráta mutatott növekedést), valamint az alacsony kamatszint. (A válságban a zuhanó kereslet miatt a jegybank történelmi mélységbe, 0,5 százalékra vitte le az irányadó kamatot, amit csak most, az infláció emelkedésével terveznek emelni.)

A brit gazdaságban azonban – amelyre általában jellemző a regionális egyenlőtlenség, valamint a pénzügyi szektor túlsúlya – a válság után versenyképességi szempontból számos további kockázati tényező szerepel. Ezek közé tartozik az ijesztő mértékű (a GDP mintegy 450 százalékát kitevő!) magán-adósságállomány, az idén 4 százalékot elérő infláció, a szokatlanul magas – 8 százalék körüli – munkanélküliség, valamint a gigantikus bankmentő csomagok miatt 2009-10-ben felhalmozott kétszámjegyű államháztartási hiány és a 2000-es évek közepéhez képest megduplázódott, a GDP 80 százalékát kitevő államadósság.

A 2010 májusában megválasztott konzervatív-liberális kormány legfontosabb feladata tehát a válságkezelésből adódó súlyos pénzügyi egyensúlytalanságok középtávú orvoslása. A Cameron-Clegg-kormány ezirányú intézkedéseit a 2010 júniusában beterjesztett (majd később felújított), öt évre tervező – erőteljesen megszorító, de nem csak megszorításokkal operáló – költségvetési csomag tartalmazza.

Ami a költségvetés kiadási oldalát illeti, a kormány jelentősen – négy év alatt összesen közel ötödével – visszafogja a közkiadásokat, ami az egészségügyi, az oktatási és a volt gyarmatokat támogató kiadásokat leszámítva lényegében minden területet érint. Első lépésben sor került a közszférában a bérek befagyasztására, mintegy félmillió állami alkalmazás megszüntetésére, bizonyos szociális juttatások eltörlésére/szigorítására (és miközben a nyugdíjak reálértékét a kormány garantálja, fel kívánják gyorsítani a nyugdíjkorhatár 65-ről 66 évre történő emelését). A költségvetés továbbá részletesen rendelkezik minden egyes tárca megtakarítási előirányzatáról.

Emellett kisebb mértékben a bevételi oldalt is növelik, elsősorban az ÁFA 17,5 százalékról 20 százalékra emelésével, valamint a tőkére rakódó terhek (bankadó, tőketranzakciók utáni adó, biztosítási prémiumot terhelő adó) emelésével. (A költségvetés egyik melléklete rendkívül részletes és bonyolult adóreformokat is tartalmaz, amelyek elsősorban a kedvezmények mérséklésére és az adóelkerülés szigorúbb büntetésére vonatkoznak.)

A kormány egy sor ösztönzőt is bevezet, például a személyi jövedelemadó-kedvezmények reformjával több pénzt hagynak az alacsony jövedelmű háztartásoknál, kedvezményeket vezetnek be a munkáltatói tb-járulékfizetésre vonatkozóan, illetve járulékreformokkal támogatják a Londonon és Anglia dél-keleti részén kívül letelepedő cégek működését is. Ezen felül az üzleti környezet javítása jegyében a ciklus végéig a társasági adót 28 százalékról 23 százalékra viszik le (kisebb forgalmú cégek esetében ez 20 százalék), megnövelték a Vállalati Finanszírozási Garancia Alapot, létrehozták a Növekedési Tőke Alapot, és egyszerűsítették a vállalkozásokhoz kapcsolódó adminisztrációt.

A költségvetési intézkedéseknek, illetve a gazdaság várt bővülésének köszönhetően az államháztartás GDP-arányos hiánya a tervek szerint 2012-13-ban 6,2, 2013-14-ben 4,1, 2014-15-ben 2,5 és 2015-16-ban 1,5 százalék lesz, miközben 2014-től az államadósság is elkezdhet csökkenni. A költségvetésen alapuló konvergenciaprogram is elsősorban a precedens nélküli hiány lefaragására koncentrál, miközben a gazdaság beindítását elsősorban a magánszektorra várja, amelyhez kedvező feltételeket igyekszik teremteni.

A fiskális reformok mellett a kormányzat további, a szerkezetváltást elősegítő lépései a Nemzeti Reformprogram alapján az alábbi területekre fókuszálnak: a pénzügyi szektor működésének reformja, szigorúbb ellenőrzése, a reálgazdaság hitelezésének elősegítése; a magas állami és magán adósságsszintek ellensúlyozásához az export dinamizálása, exporttámogatások nyújtása; az alacsony állótőke-képzési ráta emelése; valamint az oktatási rendszer reformja, a humántőke fejlesztése.

Emellett a monetáris politika célja az árstabilitás, az infláció 2 százalék közelében tartása. Ennek fényében azonban vitatható a Bank of England által még 2010-ben elindított és 2012-ig tartó „quantitative easing” nevű művelet, amelynek keretében 200 milliárd fontot pumpálnak a gazdaságba – elsősorban a bankok és vállalatok papírjainak felvásárlásával. A döntés még defláció-közel állapotban született, ám az idénre várt 4 százalékos infláció már semmiképp nem tenne szükségessé ilyen lépést. (Ezzel együtt az előrejelzések szerint az infláció 2012-ben már 2,4 százalékra csökken.)

Összességében a brit kormány stratégiai célja, hogy export- és beruházás-vezérelt, munkahelyteremtő és fenntartható növekedés induljon el, amely regionálisan és szektorálisan is kiegyenlítettebb a korábbiaknál, amely stabil közpénzügyeken alapul, és amelyben megindulhat a gigantikus magánadósságok leépítése.

Ami a brit gazdaság kilátásait illeti, a növekedés motorja egyelőre a feldolgozóipar, és az export lehet – a kivitel legígéretesebb célországai pedig a feltörekvő piacok (a Kínába irányuló export tavaly több mint 40 százalékkal nőtt az egy évvel korábbihoz képest).

Ugyanakkor maguk a britek mindezt még nem érzékelik. Bár az országot nem bénították meg tiltakozó megmozdulások a megszorítások és az érezhető életszínvonal-csökkenés miatt, a gazdaság helyzetére és a személyes anyagi helyzetre, illetve a kilátásokra vonatkozó fogyasztói bizalmi index 2010 augusztusa óta töretlen mélyrepülésben van.